

UDC 657.372.2

JEL classification: M41, G32

DOI: 10.35774/visnyk2025.03.164

Сергій Миколайович ОСТАПЧУК,

кандидат економічних наук,

старший науковий співробітник відділу обліку та оподаткування,

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»,

вул. Героїв Оборони, 10, м. Київ, 03127, Україна.

Електронна адреса: ostapchuk@faaf.org.ua.

ORCID ID: 0000-0002-2342-6376.

Наталія Георгіївна ЦАРУК,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри обліку і оподаткування,

Відокремлений підрозділ Національного університету

біоресурсів і природокористування України

«Ніжинський агротехнічний інститут»,

вул. Шевченка, 10, м. Ніжин, Чернігівська обл., 16600, Україна.

Електронна адреса: n.tsaruk@nati.org.ua.

ORCID ID: 0000-0001-5426-1378.

**ОЦІНКА ЗАГРОЗ БЕЗПЕРЕРВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА:
БУХГАЛТЕРСЬКИЙ АСПЕКТ**

Остапчук С. М., Царук Н. Г. Оцінка загроз безперервності діяльності підприємства: бухгалтерський аспект. *Вісник економіки*. 2025. Вип. 3. С. 164–179. DOI: 10.35774/visnyk2025.03.164.

Ostapchuk, S. M., Tsaruk, N. G. (2025). Otsinka zahroz bezperervnosti diialnosti pidpriemstva: bukhgalterskyi aspekt [Assessment of threats to business continuity: accounting aspect]. *Visnyk ekonomiky – Herald of Economics*, 3, 164-179. DOI: 10.35774/visnyk2025.03.164.

Анотація.

Вступ. У процесі підготовки фінансової звітності бухгалтер зобов'язаний оцінити здатність підприємства продовжувати свою діяльність на безперервній основі. Війна спричинила значне погіршення економічних умов ведення бізнесу в Україні, а відтак зросла кількість ризиків зовнішнього середовища, які бухгалтер повинен вчасно ідентифікувати та оцінити їхній вплив на діяльність підприємства.

Мета статті – дослідити як бухгалтер ідентифікує та оцінює загрози безперервності діяльності бізнесу в умовах воєнного стану в Україні на основі свого професійного судження.

© Сергій Миколайович Остапчук, Наталія Георгіївна Царук, 2025.

Методи дослідження. Дані для аналізу зібрані методом анкетування 40 бухгалтерів аграрних підприємств, а також через контент-аналіз публікацій українських дослідників за період 2022–2025 років, присвячених оцінюванню умов ведення бізнесу в Україні під час війни. У процесі дослідження використано методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, узагальнення та порівняльного аналізу. Обробка даних анкетування здійснена в програмі MS Excel з використанням економіко-статистичних методів (коефіцієнт впливу, коефіцієнт конкордації, групування).

Результати. На рівні управлінської звітності саме бухгалтер здійснює первинне оцінювання загроз безперервності діяльності підприємства. Його оцінка, яка опирається на положення облікових стандартів та власне професійне судження, доповнюється внеском інших управлінських кадрів та внутрішніх контролерів, у результаті чого формується обліково-аналітичне забезпечення управління безперервністю бізнесу. Результати дослідження свідчать, що в умовах війни критичний вплив на безперервність діяльності аграрних підприємств мають три чинники: воєнні дії, нестача кваліфікованих кадрів внаслідок мобілізації працівників та надмірна частка позикових джерел фінансування. Їх питома вага в структурі усіх чинників становить 44%. Водночас ці фактори не є загрозою в умовах мирного стану. Чинники, що прямо пов'язані з операційною діяльністю підприємства і характеризують кругообіг основного та оборотного капіталу, мають сильний вплив на безперервність його діяльності. Натомість, перманентні для економіки багатьох країн фактори (девальвація національної валюти, зниження купівельної спроможності населення, інфляція) не є суттєвими загрозами для безперервної діяльності підприємства.

Перспективи. Результати оцінювання бухгалтерами загроз безперервності діяльності підприємства, які представлені у цьому дослідженні, допоможуть бізнесу розробити стратегію виживання в умовах невизначеності завдяки обґрунтуванню механізмів протидії негативним чинникам. Для дослідників розробка таких стратегій може бути об'єктом подальших наукових пошуків.

Ключові слова: принципи підготовки фінансової звітності; безперервність діяльності; професійне судження бухгалтера; умови ведення бізнесу; оцінка ризиків та загроз; управління безперервністю бізнесу.

Формули: 3, **рис.:** 2, **табл.:** 1, **бібл.:** 20.

Serhii Mykolayovych OSTAPCHUK,

PhD (Economics),

Senior Research Fellow of the Accounting and Taxation Department,

National Scientific Centre «Institute of Agrarian Economics»,

10 Heroiv Oborony st., Kyiv, 03127, Ukraine.

E-mail: ostapchuk@faaf.org.ua.

ORCID ID: 0000-0002-2342-6376.

Nataliia Georgiivna TSARUK,

PhD (Economics), Associate Professor,

Associate Professor of the Accounting and Taxation Department,
Separated Unit of National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine
«Nizhyn Agrotechnical Institute»,
10 Shevchenko st., Nizhyn, 16600, Ukraine.
E-mail: n.tsaruk@nati.org.ua.
ORCID ID: 0000-0001-5426-1378.

ASSESSMENT OF THREATS TO BUSINESS CONTINUITY: ACCOUNTING ASPECT

Abstract.

Introduction. When preparing financial statements, an accountant is required to assess an enterprise's ability to continue its activities on a going concern basis. The war significantly deteriorated the economic conditions for doing business in Ukraine, and as a result, the number of external risks increased, which the accountant must identify in a timely manner and assess their impact on the enterprise's activities.

Purpose. The article aims to investigate how an accountant identifies and assesses threats to business continuity in Ukraine's martial law conditions based on his professional judgment.

Methods. Data for analysis were collected by surveying 40 accountants of agricultural enterprises and by content analysis of publications by Ukrainian researchers for 2022-2025, dedicated to assessing the conditions for doing business in Ukraine in wartime. The research used the methods of analysis and synthesis, induction and deduction, generalization, and comparative analysis. The questionnaire data were processed in MS Excel using economic and statistical methods (impact coefficient, concordance coefficient, and grouping).

Results. At the management reporting level, the accountant carries out the initial assessment of threats to the continuity of the enterprise's activities. His assessment, which is based on the provisions of accounting standards and his professional judgment, is supplemented by the contribution of other management personnel and internal controllers, resulting in the accounting and analytical support for business continuity management. The results of the study show that in wartime, three factors have a critical impact on the continuity of the activities of agricultural enterprises: military operations, a shortage of qualified personnel due to the mobilization of workers, and an excessive share of loan sources of financing. Their specific weight in the structure of all factors is 44%. At the same time, these factors are usually not a threat in peacetime. Factors that are directly related to the operational activities of the enterprise and characterize the circulation of fixed and working capital strongly impact the continuity of the enterprise's activities. In contrast, factors that are permanent for the economy of many countries (devaluation of the national currency, reduction in the population's purchasing power, inflation) are not significant threats to the continuity of the enterprise's activities.

Prospects. The results of the accountants' assessment of threats to the continuity of the enterprise's activities, presented in this study, will help the business develop a survival

strategy in conditions of uncertainty by substantiating mechanisms for counteracting negative factors. Developing such strategies can be the object of further research.

Keywords: *principles of financial reporting; business continuity; accountant's professional judgment; business conditions; risk and threat assessment; business continuity management.*

Formulas: 3, **fig.:** 2, **tabl.:** 1, **bibl.:** 20.

JEL classification: M41, G32.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна спричинила значне погіршення економічних умов ведення бізнесу та поглиблення економічної невизначеності в Україні [1; 2; 3]. Внаслідок цього доходи та грошові потоки багатьох суб'єктів господарювання суттєво скоротилися, а підприємства в прифронтовій зоні та на деокупованих територіях стикнулися із загрозою неплатоспроможності [4; 5; 6]. Таким чином, ризики, характерні для воєнного стану, ще більше актуалізували питання аналізу здатності підприємств своєчасно виплачувати заробітну плату, сплачувати податки, погашати кредити та загалом продовжувати свою операційну діяльність. Бухгалтери мають всебічно оцінити, як події та умови, спричинені війною, вплинуть на здатність підприємства безперервно займатися своєю діяльністю. Хоча підприємства, що знаходяться ближче до лінії фронту або на деокупованих територіях можуть зазнати більшого негативного впливу, ніж інші суб'єкти господарювання, всі підприємства в Україні мають враховувати потенційні наслідки війни для оцінювання безперервності діяльності у процесі підготовки фінансової звітності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення потенційних загроз для безперервності діяльності підприємства та мінімізація їхнього впливу є важливою складовою управління, що передбачає залучення таких інструментів як облік, аналіз та аудит. Відповідно українські та іноземні науковці досліджують безперервність діяльності підприємства як один із принципів підготовки фінансової звітності [7; 8], як об'єкт аудиторської перевірки [7; 9; 10], а також як об'єкт аналізу крізь призму різноманітних фінансових показників [11; 12].

Як зауважує Н. В. Москаль, глобальні фінансові кризи, військовий стан, політичні конфлікти, зміни в законодавстві можуть знизити здатність забезпечення безперервності діяльності підприємств. Тому комплексний підхід до оцінювання безперервності діяльності передбачає дослідження фактичних кількісних та якісних характеристик діяльності суб'єкта, дійсних і потенційних ризиків та викликів, які його стосуються, та адекватності запланованих заходів у відповідь на виклики і ризики й плани розвитку суб'єкта [7].

Перш ніж формувати політику підтримки безперервності діяльності підприємств аграрної сфери слід ідентифікувати та чітко усвідомити безпосередньо проблеми й перешкоди (фактори), які активізувалися в умовах повномасштабної війни та, власне, обумовили послаблення стійкості і погіршення їхніх конкурентних позицій [13].

Більшість науковців розглядають безперервність діяльності переважно в нормативно-облікових рамках, опираючись на положення МСБО 1 «Подання фінансової звітності» [14] та норми Концептуальної основи фінансової звітності [15]. Водночас в умовах війни оцінка безперервності діяльності підприємства вимагає від

бухгалтера глибшого розуміння ризиків зовнішнього середовища та застосування професійного судження для прогнозування їхнього впливу на діяльність підприємства. Як зазначає М. Ю. Криворучко, дисфункціональний вплив соціально-економічного розвитку України в умовах війни посилює вимоги щодо формування та обґрунтування професійного бухгалтерського судження щодо безперервності діяльності [16, с. 307]. Тобто є необхідність дослідити, як бухгалтер ідентифікує та інтерпретує загрози безперервності діяльності бізнесу в умовах воєнного стану.

Мета статті – дослідити, як бухгалтер ідентифікує та оцінює загрози безперервності діяльності бізнесу в умовах воєнного стану в Україні на основі свого професійного судження. Результати такого оцінювання допоможуть підприємствам розробити стратегію виживання в умовах невизначеності завдяки обґрунтуванню механізмів протидії негативним чинникам.

Методологія дослідження. У процесі дослідження використано методи аналізу й синтезу, індукції та дедукції, узагальнення та порівняльного аналізу. Щоб виявити основні загрози безперервності діяльності українських підприємств в умовах війни, проведено опитування 40 бухгалтерів – членів Федерації аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України. Для збору відповідей респондентів використано метод анкетування. Відбір учасників анкетування проведено таким чином, щоб охопити всі регіони України. Крім того, 12,5% опитаних бухгалтерів представляють підприємства, які розташовані на деокупованих територіях Київської, Харківської і Миколаївської областей та зазнали прямих збитків внаслідок воєнних дій. Однак сьогодні ці підприємства відновили частину своїх виробничих фондів та продовжують діяльність, а отже, їхні керівники та бухгалтери змогли реалізувати ефективне управління безперервністю діяльності. Їх думка щодо оцінювання факторів зовнішнього середовища (загроз і можливостей) особливо цінна в контексті цього дослідження.

Перелік включених до анкети чинників, що потенційно можуть впливати на безперервність діяльності підприємства, сформовано завдяки методу контент-аналізу публікацій українських дослідників за 2022–2025 р., присвячених вивченню умов ведення бізнесу в Україні під час війни.

Бухгалтери оцінювали ідентифіковані нами чинники за 10-бальною авторською шкалою (рис. 1) за допомогою запропонованої Google-форми.

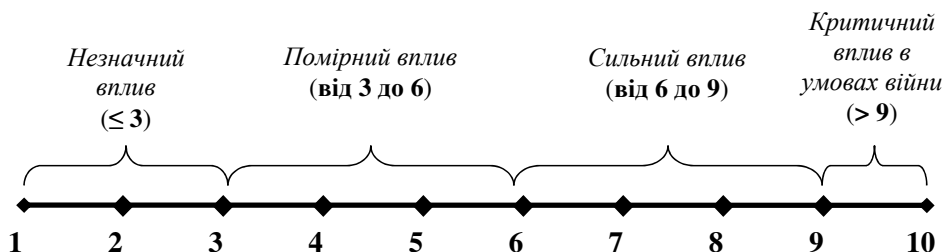

Рис. 1. Авторська шкала оцінювання впливу чинників

Джерело: розроблено авторами.

Бухгалтерам запропоновано в довільній формі вказати критерії / принципи / особливості, якими вони керуються для оцінювання чинників. Це дасть змогу

зрозуміти, на чому ґрунтується суб'єктивне судження бухгалтера, коли він оцінює загрози безперервності діяльності підприємства.

Обробка даних анкетування здійснена в програмі MS Excel з використанням економіко-статистичних методів. Зокрема, на основі зібраних даних визначено коефіцієнт впливу (формула 1). Цей коефіцієнт використовують для визначення загального впливу різних чинників на результат, враховуючи середні оцінки респондентів і вагу кожного чинника. Це важливо, коли аналізуємо проєкт або процес, де є різні чинники з різними ступенями важливості та оцінювання респондентів.

Основні компоненти:

- середнє значення оцінок респондентів;
- питома вага чинників;
- варіативність або нестабільність результатів (враховується через σ_M).

$$I = \left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \text{Оцінка}_i \right) \times \frac{\text{Вага чинника}}{\sum_{j=1}^m \text{Вага}_j} \times \left(\frac{1}{1 + \sigma_M} \right), \quad (1)$$

де I – коефіцієнт впливу;

n – кількість респондентів;

Оцінка_i – оцінка, надана i -м респондентом;

m – кількість чинників;

Вага чинника – вага конкретного чинника;

σ_M – стандартне відхилення середніх оцінок експертів.

Щоб перевірити узгодженість думок експертів (конкордацію) було використано методику Кендалла, яка передбачає розрахунок коефіцієнта конкордації за формулами 2 та 3 [17]:

$$W = \frac{12S}{m^2(n^3 - n)}, \quad (2)$$

де

$$S = \sum_{i=1}^n \left(\sum_{j=1}^m x_{ij} - \frac{1}{2} m(n+1) \right)^2, \quad (3)$$

Коефіцієнт конкордації змінюється в межах від 0 до 1. Якщо коефіцієнт буде дорівнювати 1, то всі експерти (m) надали об'єктам (n) однакові ранги. У такому разі обраними об'єктами вражаються чинники впливу на безперервність діяльності підприємства. Якщо згідно з результатами проведеної експертизи оцінювання чинників коефіцієнт конкордації знаходиться на позначці 0, то думки експертів є не узгодженими. Узгодженість думок експертів підтверджує значення $W \geq 0,7$. У такому разі вважається, що більше 70% експертів однаково оцінили вплив чинників [17].

Для візуалізації результатів дослідження використано графічний та табличний метод.

Виклад основних результатів дослідження. Безперервність діяльності є одним із базових принципів, який використовує бухгалтер під час складання фінансової звітності за міжнародними стандартами фінансової звітності. Зокрема, у пункті 3.9 Концептуальної основи зазначено: «Фінансова звітність зазвичай складається на

основі припущення про безперервність діяльності суб'єкта господарювання, що звітує, та про те, що ця діяльність триватиме в передбачуваному майбутньому» [15]. Як «передбачуване майбутнє» розглядають щонайменше період у 12 місяців. Таку саму вимогу містить і п. 25 МСБО 1: Складаючи фінансову звітність, управлінський персонал повинен оцінювати здатність суб'єкта господарювання продовжувати свою діяльність на безперервній основі [14].

Однак не лише бухгалтерські стандарти змушують бухгалтера розкривати події або умови, які можуть вплинути на здатність підприємства продовжувати свою діяльність на безперервній основі. Іноземні дослідники [8; 18] виявили, що бухгалтер розкриває у фінансовій звітності події або умови, пов'язані з безперервністю діяльності підприємства і бере до уваги інтереси та інформаційні запити користувачів звітності, передусім інвесторів.

Як зазначає Н. В. Москаль, оцінювання дотримання принципу безперервності діяльності підприємства є багаторівневим процесом, де, окрім бухгалтера, на різних рівнях до такої оцінки залучений управлінський персонал, аудитори та інші суб'єкти [7] (рис. 2).

Як бачимо, хибною є думка, що оцінювання дотримання принципу безперервності – це винятково завдання аудитора, який дотримується вимог МСА, зокрема МСА 570 «Безперервність діяльності». Насамперед таку оцінку здійснює бухгалтер підприємства під час складання фінансової та інших форм звітності. Зрештою, на рівні підприємства його оцінка, яка опирається на положення облікових стандартів та власне професійне судження, доповнюється внеском інших управлінських кадрів та внутрішніх контролерів. У результаті цього формується обліково-аналітичне забезпечення управління безперервністю бізнесу.

Управління безперервністю бізнесу (Business Continuity Management / BCM) – це процес управління, який розробляє та реалізує стратегії, завдяки яким у разі настання непередбачуваних подій чи умов критичні бізнес-функції підприємства продовжуватимуть працювати. Розроблення таких стратегій починається з виявлення та аналізу чинників, які обумовлюють ризик зупинки діяльності підприємства, а також обґрунтування захисних реакцій на них. Дослідження Г. Буззао та Ф. Ріцці [19] показує, що амбіції щодо виконання вимог безперервності бізнесу залежать від можливостей організації імпровізувати та координувати використання своїх активів (тобто людей, технологій, приміщень, інформації) в умовах збоїв.

Т. О. Тарасова, А. О. Черчата та Т. О. Ставерська виокремлюють такі етапи реалізації концепції управління безперервністю бізнесу суб'єкта господарювання:

- 1) ідентифікація цілей організації, зобов'язань пов'язаних сторін, встановлених законодавчих та обов'язкових вимог, особливостей робочого середовища і умов функціонування організації;
- 2) ідентифікація видів діяльності, активів і ресурсів підприємства, які постачають продукцію та послуги;
- 3) оцінювання впливів і довготривалих наслідків відмов, відсутність активів та ресурсів у виконанні вказаних вище видів діяльності;

4) ідентифікація й оцінювання загроз, що можуть порушити виробництво і постачання ключової продукції або послуг, що забезпечують критичні види діяльності підприємства [12, с. 149–150].

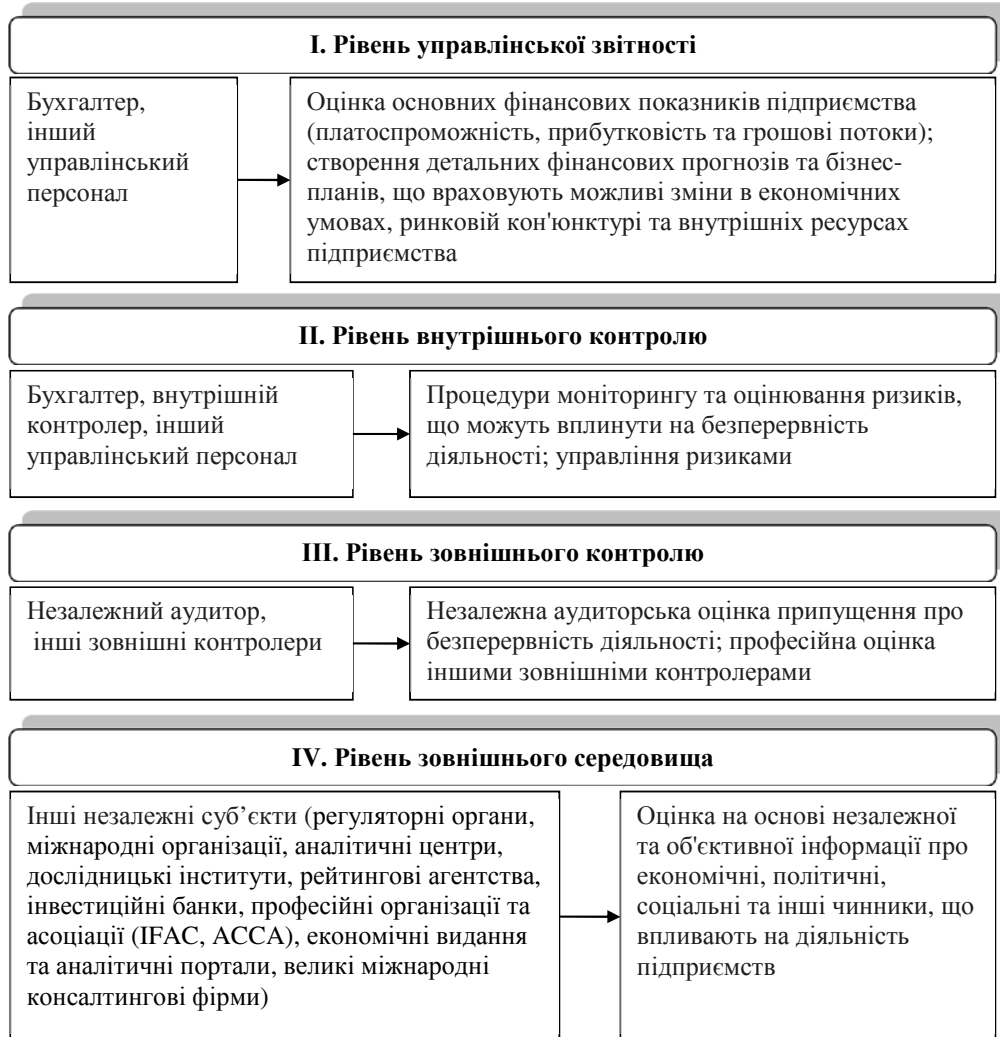

Рис. 2. Суб'єкти та рівні оцінювання дотримання принципу безперервності діяльності підприємства

Джерело: розроблено авторами на основі [7].

Хоча до виконання цього широкого набору заходів залучений весь управлінський персонал підприємства (менеджери, керівники відділів, економісти, внутрішні контролери), бухгалтер відіграє головну роль у формуванні обліково-аналітичного забезпечення управління безперервністю бізнесу. Як вважають В. Рудницький і О. Юрченко, бухгалтер бере активну участь у реалізації комплексного аналізу потенціалу фінансової спроможності безперервної діяльності підприємства, яка

ґрунтується на концепціях збереження капіталу та безперервності [11, с. 87]. Він готує і передає управлінському персоналу джерела вихідних даних для аналізу (бухгалтерська, податкова та фінансова звітність підприємства), безпосередньо задіяний у такому аналізі і трансформує й інтерпретує його результати через використання бухгалтерських процедур та свого професійного судження.

Дослідники з Малайзії [20] виявили, що малі й середні підприємства (МСП) раніше не звертали уваги на важливість ВСМ у своїх організаціях. Проте результати їх дослідження показують, що МСП дедалі більше усвідомлюють важливість ВСМ для захисту свого бізнесу від потенційних катастроф і збоїв. На нашу думку, це твердження є також справедливим до малих і середніх аграрних підприємств в Україні, які потрапили в турбулентне зовнішнє середовище, де наслідки війни є критичними для безперервної діяльності бізнесу. У багатьох випадках весь тягар з оцінювання стану і перспектив діяльності таких підприємств ліг на плечі бухгалтера. Його обов'язки в умовах війни суттєво зросли через більше залучення до процесів планування операційної діяльності, релокації виробничих потужностей, пошуку додаткових джерел фінансування. Вважаємо, що в українських реаліях такі дії бухгалтерів малих та середніх аграрних підприємств можна назвати управлінням безперервністю бізнесу.

Аналіз даних проведеного нами анкетування показав, що під час оцінювання загроз безперервності діяльності підприємства бухгалтери керуються такими припущеннями:

1) вплив чинників на безперервність діяльності підприємства може змінюватися, а тому результати такої оцінки слід періодично корегувати відповідно до змін зовнішнього / внутрішнього середовища;

2) між усіма чинниками є взаємозв'язок, а тому вплив окремого чинника оцінюється на основі сукупності чинників;

3) зміна сукупності чинників безпосередньо впливає на здатність підприємства безперервно продовжувати діяльність, а отже, має бути об'єктом управлінського аналізу;

4) основним джерелом даних для оцінювання ступеня впливу чинників на безперервність діяльності підприємства є інформація системи бухгалтерського обліку, яка характеризує основні показники його діяльності.

У табл. 1 представлено результати оцінювання бухгалтерами аграрних підприємств ступеня впливу чинників зовнішнього середовища на безперервність діяльності їхнього бізнесу.

Таблиця 1

Результати оцінювання ступеня впливу чинників зовнішнього середовища на безперервність діяльності аграрних підприємств України

Чинники	Середня оцінка чинників (за методом експертних оцінок)	Питома вага чинників	Позитивний (+) або негативний (–) вплив	Коефіцієнт впливу чинників
Чинники, що мають критичний вплив в умовах війни (> 9)				
Повномасштабне вторгнення Росії в Україну (воєнні дії)	9,78	0,21	–	2,05

Нестача кваліфікованих кадрів внаслідок мобілізації працівників	9,47	0,12	–	1,14
Надмірна частка позикових джерел фінансування	9,01	0,11	–	0,99
Чинники, що мають сильний вплив (від 6 до 9)				
Втрата ринків збуту та порушення логістики	8,56	0,12	–	1,03
Модернізація виробничих потужностей	8,40	0,08	+	0,67
Зменшення податкового навантаження під час воєнного стану	8,07	0,07	+	0,56
Підвищення цін на пальне, насіння, добрива та засоби захисту рослин	7,89	0,11	–	0,87
Пільгове кредитування	6,98	0,07	+	0,49
Чинники, що мають помірний вплив (від 3 до 6)				
Зміна валютних курсів	4,89	0,04	–	0,20
Збільшення облікової ставки НБУ	4,22	0,01	–	0,04
Чинники, що мають незначний вплив (≤ 3)				
Девальвація національної валюти	2,91	0,02	–	0,06
Зниження купівельної спроможності населення	2,78	0,01	–	0,03
Інфляція	1,67	0,03	–	0,05

Джерело: розрахунки авторів на основі даних проведеного анкетування.

У нашому дослідженні коефіцієнт конкордації має значення більше 0,7 ($W = 0,76$), що вказує на високий рівень узгодженості думок бухгалтерів-експертів. Отже, можна стверджувати, що бухгалтери у різних регіонах України надали схожі оцінки чинників, що впливають на безперервність діяльності їхніх підприємств.

Результати анкетування показали, що на безперервність діяльності аграрних підприємств в умовах війни критично впливають три чинники: воєнні дії, нестача кваліфікованих кадрів внаслідок мобілізації працівників та надмірна частка позикових джерел фінансування. В сумі їхня питома вага становить 44%.

Ці висновки узгоджуються з результатами попередніх досліджень [1; 2; 5], які описують причини припинення діяльності окремих аграрних підприємств під час воєнного стану в Україні. Зокрема, Ю. Солоненко та П. Панасюк виявили, що війна породила високу невизначеність в українському бізнесі. Внаслідок цього збільшилась кількість підприємств, що припиняють свою економічну діяльність. Серед малих та середніх підприємств близько 9% припинили свою діяльність внаслідок війни [5]. Дослідження І. Белкіна показує, що аграрний сектор став одним з тих, хто найбільше

постраждав від війни. Нестабільна ситуація призвела до втрати виробництва, втрати доступу до ринків збуту, а також загрози припинення діяльності багатьох сільськогосподарських підприємств [1].

На четвертому році війни багато малих аграрних підприємств, які обробляють менше 500 га землі, стикнулися з гострою нестачею кадрів, адже для них недоступне бронювання працівників. Натомість темпи мобілізації сільського населення, яке зайняте в агробізнесі, є значно вищими, якщо порівняти з мобілізацією жителів великих міст, що зайняті в інших сферах економіки. Таким чином, поточні критерії бронювання працівників агропідприємств можуть призвести до зникнення малих фермерських господарств, які не мають великої кількості землі в обробітку. Вразливість малих та середніх аграрних підприємств посилює залежність від залучення додаткового фінансування. В умовах війни неспроможність вчасно погасити всі раніше отримані позики ставить такі підприємства на межу банкрутства.

П'ять із оцінених бухгалтерами чинників мають сильний вплив на безперервність діяльності підприємства. Ці чинники прямо пов'язані з операційною діяльністю підприємства і характеризують кругообіг основного та оборотного капіталу, а отже, як свідчать дослідження [1; 3; 4; 5], визначають його спроможність продовжувати своє функціонування. Натомість, такі чинники, як зміна валютних курсів та збільшення облікової ставки НБУ, помірно впливають на безперервність діяльності малих та середніх аграрних підприємств. Це пояснюється тим, що такі підприємства менше задіяні в зовнішньоекономічній діяльності та залученні великих кредитів на довгостроковій основі, що притаманно великим агрохолдингам. Відповідно, питома вага цих двох чинників становить лише 5%.

На основі оцінки рівня впливу таких чинників, як девальвація національної валюти, зниження купівельної спроможності населення та інфляція, вважаємо, що вони не становлять значної загрози для безперервності діяльності аграрних підприємств. Такі чинники є перманентними в економіках багатьох країн у будь-який період – у мирний час і в умовах воєнного стану. Вони більше впливають на пересічних споживачів, аніж на діяльність суб'єктів господарювання. Сумарно питома вага цих перманентних чинників у нашому випадку становить 6%.

Оцінка чинників, що досліджуються в цій роботі, демонструє нову реальність, до якої намагаються адаптуватися українські підприємства, розробляючи та впроваджуючи нові підходи до управління безперервністю свого бізнесу. Погоджуємося з В. А. Панченко, що стратегія управління безперервністю діяльності суб'єктів аграрного бізнесу не може бути спрямована лише на ліквідацію, запобігання загрозам або на відновлення системи після їхньої реалізації. Альтернативи протистояння загрозам у діяльності підприємства мають закладатись вже безпосередньо в цілях та функціях, які розробляє менеджмент. Головною метою стратегії підтримки безперервності діяльності суб'єктів аграрного бізнесу має стати створення умов для безпечного функціонування підприємств, досягнення належних показників ефективності їх фінансово-господарської діяльності та забезпечення сталого розвитку [6, с. 80–81].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Попри значні воєнні виклики, аграрні підприємства проявили велику стійкість і адаптивність в управлінні безперервністю своєї діяльності і продемонстрували важливість цієї галузі для

національної економіки. Водночас ризики та загрози воєнного стану суттєво обмежують розвиток діяльності суб'єктів господарювання в Україні. Для їх подолання менеджмент підприємства та уряд мають вжити комплексні заходи.

Результати цього дослідження демонструють, як бухгалтери аграрних підприємств оцінюють чинники, що впливають на безперервність діяльності бізнесу. Показово, що два чинники з найбільшим критичним впливом (воєнні дії та нестача працівників внаслідок мобілізації) є прямими наслідками війни, які зазвичай не проявляються в умовах мирного часу. Натомість, чинники, що сильно впливають на безперервність діяльності підприємства, пов'язані із забезпеченням кругообігу його основного та оборотного капіталу. Перманентні для економіки багатьох країн чинники (девальвація національної валюти, зниження купівельної спроможності населення, інфляція) не мають суттєвого впливу на безперервність діяльності підприємства. У цьому дослідженні експертами є бухгалтери, які оцінюють вплив чинників на основі свого професійного судження. Така функція є цілком природною для них, адже відповідно до МСБО 1 бухгалтер зобов'язаний для кожного складання звітності оцінювати здатність підприємства працювати безперервно в найближчому майбутньому.

Кожне підприємство об'єктивно проходить етапи, які можуть характеризуватися як кризові, що в контексті гарантування безперервної діяльності потребує належного оцінювання факторів зовнішнього середовища та реалізації ефективної стратегії управління безперервністю бізнесу. Результати цього дослідження дають бухгалтерам та іншим фахівцям орієнтири для розроблення таких управлінських стратегій. Авторам майбутніх досліджень варто зосередити увагу на обґрунтуванні та розробленні методичних засад більш глибокого оцінювання визначених у цій статті чинників у контексті управлінського аналізу.

Література

1. Белкін І. Аграрний сектор України в умовах війни: проблеми та перспективи розвитку. *Наукові перспективи*. 2024. № 4(46). С. 484–498. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-4\(46\)-484-498](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-4(46)-484-498).
2. Даниляк А., Зверева К., Белкіна М. Думки українських аграріїв про їх потреби та перешкоди для впровадження екопрактик та євроінтеграції. Київ: ГО «Центр екологічних ініціатив «Екодія», 2023. 36 с. URL: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2023/11/dumky-fermeriv-pro-eko-es.pdf>.
3. Макалюк І., Кашпуренко Т., Баранніков М. Становище підприємств аграрного сектору України в умовах війни: фінансово-інвестиційні аспекти. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-7>.
4. Рогожук Н. Перспективи розвитку аграрного бізнесу в Україні в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-14>.
5. Солоненко Ю., Панасюк П. Державна підтримка та стимулювання бізнесу України в умовах війни. *Галицький економічний вісник*. 2023. Т. 82. № 3. С. 190–200. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.03.190.
6. Панченко В. А. Управління життєздатністю суб'єктів аграрного бізнесу в умовах війни та соціально-економічної нестабільності. *Наукові записки Львівського*

- університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2023. Вип. 36. С. 77–83. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7656740>.
7. Москаль Н. Комплексний підхід до оцінки безперервності діяльності підприємства: обліково-аналітичні аспекти. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 65. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-39>.
 8. Bierstaker J. L., DeZoort F. T. The effects of problem severity and recovery strategy on managers' going concern judgments and decisions. *Journal of Accounting and Public Policy*. 2019. Vol. 38, No 5. 106682. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2019.106682>.
 9. Гринчишин Я. М. Аудит принципу безперервності діяльності та його вплив на антикризовий фінансовий менеджмент підприємств. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 57. С. 127–132. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.57-23>.
 10. Evdokimov E., Yusoff I. CEO succession and auditor going concern decisions: An analysis of outsider CEOs and generalist skills. *Journal of Accounting and Public Policy*. 2024. Vol. 43. 107159. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2023.107159>.
 11. Рудницький В., Юрченко О. Аналітичне забезпечення управління безперервністю діяльності підприємств в умовах невизначеності. *Облік і фінанси*. 2024. № 1(103). С. 84–92. DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-1\(103\)-84-92](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-1(103)-84-92).
 12. Тарасова Т. О., Черчата А. О., Ставерська Т. О. Обліково-аналітичне забезпечення ризик-менеджменту в умовах сталого розвитку підприємства. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія «Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості»*. 2019. № 2(20). С. 142–153. DOI: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2019-2\(20\)-142-153](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2019-2(20)-142-153).
 13. Кравчик Ю., Шпильова В., Доброзорова О. Збереження потенціалу стійкості і конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств в умовах війни. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2024. № 3. С. 257–263. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-13-36>.
 14. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-01_ukr19.pdf.
 15. Концептуальна основа фінансової звітності: видана РМСБО у вересні 2010 р., переглянута в березні 2018 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2019_RB_ConceptualFramework_ukr_AH.pdf.
 16. Криворучко М. Ю. Реалізація професійного судження бухгалтера в умовах впливу дисфункції соціально-економічного розвитку на сферу аграрного бізнесу. *Проблеми економіки*. 2023. № 3(57). С. 306–314. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-3-306-314>.
 17. Гринько І. Конкордація експертів – запорука успіху в розробці стратегій розвитку країн в індустрії 4.0. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 28. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-28>.

-
18. Fidiana F., Yani P., Suryaningrum D. H. Corporate going-concern report in early pandemic situation: Evidence from Indonesia. *Heliyon*. 2023. Vol. 9, No 4. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e15138>.
 19. Buzzao G., Rizzi F. The role of dynamic capabilities for resilience in pursuing business continuity: an empirical study. *Total Quality Management & Business Excellence*. 2023. Vol. 34, Iss. 11-12. pp. 1353-1385. DOI: <https://doi.org/10.1080/14783363.2023.2174427>.
 20. Ali Q. S. A., Hanafiah M. H., Mogindol S. H. Systematic literature review of Business Continuity Management (BCM) practices: Integrating organisational resilience and performance in Small and medium enterprises (SMEs) BCM framework. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 2023. 104135. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2023.104135>.

References

1. Bielkin, I. (2024). Ahrarnyi sektor Ukrainy v umovakh viiny: problemy ta perspektyvy rozvytku [Agricultural sector of Ukraine in the conditions of war: problems and prospects of development]. *Naukovi perspektyvy – Scientific Perspectives*, 4(46), 484-498. Retrieved from [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-4\(46\)-484-498](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-4(46)-484-498). [in Ukrainian].
2. Danyliak, A., Zvierieva, K., & Bielkina, M. (2023). Dumky ukrainskykh ahrariiv pro yikh potreby ta pereshkody dlia vprovadzhennia ekopraktyk ta yevrointehratsii [Opinions of Ukrainian farmers about their needs and obstacles to the implementation of eco-practices and European integration]. Kyiv: Tsentralnyi ekologichnyi initsiatyv «Ekodiia». Retrieved from <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2023/11/dumky-fermeriv-pro-eko-es.pdf>. [in Ukrainian].
3. Makaliuk, I., Kashpurenko, T., & Barannikov, M. (2023). Stanovyshche pidpriemstv ahrarnoho sektoru Ukrainy v umovakh viiny: finansovo-investytsiini aspekty [Position of enterprises from the agricultural sector of Ukraine in the conditions of war: financial and investment aspects]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 49. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-7>. [in Ukrainian].
4. Rohozhuk, N. (2023). Perspektyvy rozvytku ahrarnoho biznesu v Ukraini v umovakh viiny [Prospects for the development of agricultural business in Ukraine during war]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 54. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-14>. [in Ukrainian].
5. Solonenko, Yu., & Panasiuk, P. (2023). Derzhavna pidtrymka ta stymuliuvannia biznesu Ukrainy v umovakh viiny [State support and business stimulation Ukraine in the conditions of war]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk – Galician economic journal*, 82(3), 190-200. Retrieved from https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.03.190. [in Ukrainian].
6. Panchenko, V. A. (2023). Upravlinnia zhyttiezdatsnistiu subiektiv ahrarnoho biznesu v umovakh viiny ta sotsialno-ekonomichnoi nestabilnosti [Management of viability of agricultural business subjects in the conditions of war and socio-economic instability]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava. Seriya*

- ekonomichna. Seriiia yurydychna – Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*, 36, 77-83. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7656740>. [in Ukrainian].
7. Moskal, N. (2024). Kompleksnyi pidkhid do otsinky bezperervnosti diialnosti pidpriemstva: oblikovo-analitychni aspekty [A comprehensive approach to assessing the continuity of business operations: accounting and analytical aspects]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 65. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-39>. [in Ukrainian].
 8. Bierstaker, J. L., & DeZoort, F. T. (2019). The effects of problem severity and recovery strategy on managers going concern judgments and decisions. *Journal of Accounting and Public Policy*, 38(5), 106682. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2019.106682>. [in English].
 9. Hrynychshyn, Ya. M. (2020). Audyt pryntsyphu bezperervnosti diialnosti ta yoho vplyv na antykrizovyi finansovyi menedzhment pidpriemstv [Audit of the going concern principle and its impact on anti-crisis financial management of enterprises]. *Prychornomorski ekonomichni studii – Black sea economic studies*, 57, 127-132. Retrieved from <https://doi.org/10.32843/bses.57-23> [in Ukrainian].
 10. Evdokimov, E., & Yusoff, I. (2024). CEO succession and auditor going concern decisions: An analysis of outsider CEOs and generalist skills. *Journal of Accounting and Public Policy*, 43, 107159. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2023.107159>. [in English].
 11. Rudnytskyi, V., & Yurchenko, O. (2024). Analitychne zabezpechennia upravlinnia bezperervnistiu diialnosti pidpriemstv v umovakh nevyznachenosti [Analytical Support for the Continuity Management of Enterprises under Conditions of Uncertainty]. *Oblik i finansi – Accounting and finance* 1(103), 84-92. Retrieved from [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-1\(103\)-84-92](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-1(103)-84-92). [in Ukrainian].
 12. Tarasova, T. O., Cherchata, A. O., & Staverska, T. O. (2019). Oblikovo-analitychne zabezpechennia ryzyk-menedzhmentu v umovakh staloho rozvytku pidpriemstva [Accounting-Analytical Provision of Risk-Management in the Sustainable Development of Companies]. *Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoho natsionalnogo tekhnichnoho universytetu nafty i hazu. Seriiia «Ekonomika ta upravlinnia v naftovii i hazovii promyslovosti» – Scientific Bulletin of the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. Series: Economics and Management in the Oil and Gas Industry*, 2(20), 142–153. Retrieved from [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2019-2\(20\)-142-153](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2019-2(20)-142-153). [in Ukrainian].
 13. Kravchyk, Yu., Shpylova, V., & Dobrozorova, O. (2024). Zberezhennia potentsialu stiikosti i konkurentospromozhnosti vitchyznianykh ahrarynykh pidpriemstv v umovakh viiny [Preservation of the potential for sustainability and competitiveness of domestic agricultural enterprises in the conditions of war]. *Modeling the Development of the Economic Systems – Modeling the development of the economic systems*, 3, 257–263. Retrieved from <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-13-36>. [in Ukrainian].
 14. International Accounting Standards Board (2001). IAS 1 Presentation of Financial Statements. Retrieved from https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-01_ukr19.pdf. [in Ukrainian].
-

-
15. International Accounting Standards Board. (2010). Conceptual Framework for Financial Reporting, revised in March 2018. Retrieved from https://mof.gov.ua/storage/files/2019_RB_ConceptualFramework_ukr_AH.pdf. [in Ukrainian].
 16. Kryvoruchko, M. Yu. (2023). Realizatsiia profesiinoho sudzhennia bukhhaltera v umovakh vplyvu dysfunktsii sotsialno-ekonomichnoho rozvytku na sferu aharnoho biznesu [Implementation of the Professional Judgment of Accountant in the Context of the Impact of Dysfunction of Socioeconomic Development on the Sphere of Agrarian Business]. *Problemy ekonomiky – Economic problems*, 3(57), 306-314. Retrieved from <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-3-306-314>. [in Ukrainian].
 17. Hrinko, I. (2021). Konkordatsiia ekspertiv – zaporuka uspiokhu v rozrobtsi stratehii rozvytku krain v industrii 4.0 [Concordion of exsperts is a guarantee of success in developing of country's development strategies in industry 4.0]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 28. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-28>. [in Ukrainian].
 18. Fidiana, F., Yani, P., & Suryaningrum, D. H. (2023). Corporate going-concern report in early pandemic situation: Evidence from Indonesia. *Heliyon*, 9(4). Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e15138>. [in English].
 19. Buzzao, G., & Rizzi, F. (2023). The role of dynamic capabilities for resilience in pursuing business continuity: an empirical study. *Total Quality Management & Business Excellence*, 34(11-12), 1353-1385. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/14783363.2023.2174427>. [in English].
 20. Ali, Q. S. A., Hanafiah, M. H., & Mogindol, S. H. (2023). Systematic literature review of Business Continuity Management (BCM) practices: Integrating organisational resilience and performance in Small and medium enterprises (SMEs) BCM framework. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 104135. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2023.104135>. [in English].

Статтю отримано 28 липня 2025 р.

Article received July 28, 2025.